

دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی

نویسندگان: رسول ملکیان (ایران)^۱، حامد طهماسبی (ایران)^۲، علی فاطمی منش (ایران)^۳، رسول مرجانی (ایران)^۴

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۲۵

دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۱۹

چکیده

چنانچه به آموزش و گسترش زبان فارسی با اهداف انتقال فرهنگ و معارف اسلامی ایرانی، صدور گفتمان انقلاب اسلامی و معرفی تمدن نوین اسلامی توجه شود؛ به نظر می‌رسد مناسب‌ترین متولی برای آموزش زبان فارسی با این اهداف جامعة المصطفی ﷺ العالمية خواهد بود، که علاوه بر سابقه آموزش حضوری چند ده ساله، و نیز سابقه مجازی چند ساله در آموزش زبان فارسی، متولی نشر معارف و گفتمان انقلاب اسلامی در حوزه بین‌الملل نیز می‌باشد. در این میان، استفاده از فضای مجازی و ارتباط و آموزش از طریق اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، فرصتی بی‌نظیر در اختیار دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ قرار داده، که با سهولت هر چه بیشتر به مخاطبانی از سراسر دنیا دسترسی پیدا کرده، و هدف بیان شده را محقق نماید. آنچه به نظر می‌رسد در این میان ضرورت دارد تبیین صحیح نقش، جایگاه و افق پیش‌روی دانشگاه مجازی در این حوزه است که خود را در کسوت متولی گسترش زبان فارسی با هدف آموزش معارف اسلامی و صدور گفتمان انقلاب اسلامی در فضای مجازی و بین‌الملل بشناسد، بشناساند و از ظرفیت‌های موجود در این فضا به شکل بهینه بهره‌بردار.

۱- دبیر پژوهشی گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ، قم، ایران،

rasoul_malekian@yahoo.com

۲- مدرس گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ، قم، ایران، ht4065@chmail.ir

۳- مدیر گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ، قم، ایران، FATEMI2435@yahoo.com

۴- مدرس گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ، قم، ایران، r.mariani1367@gmail.com

بر همین اساس، در این پژوهش پس از معرفی گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی، با مراجعه به استادان زبان فارسی و معارف اسلامی این گروه و مصاحبه با آنان، نظرات ایشان در این زمینه گردآوری و ارائه شده است. از جمله نکات مورد توجه استادان، مزایای فضای مجازی، ضرورت انتقال فرهنگ و معارف به زبان فارسی و زمینه‌سازی برای معرفی تمدن نوین اسلامی است.

واژگان کلیدی: آموزش زبان فارسی، فرهنگ اسلامی - ایرانی، دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

مقدمه

زبان و فرهنگ فارسی امروز در مهم‌ترین و حساس‌ترین برهه از دوران گذار خود، چه به لحاظ تاریخی - حداقل در چند صد سال اخیر- و چه در مسیر حرکت به سوی آینده- به اصطلاح- در یک پیچ تاریخی قرار دارد.

مقطعی مهم و حساس از دو روی مثبت و منفی، که روی مثبت بدان جهت که همه عوامل از همه سو دست به دست هم داده‌اند تا اقبالی قابل توجه از سوی جهانیان برای یادگیری زبان فارسی و شناخت فرهنگ غنی و دیرپای ایرانی- اسلامی و تأمل در باب آن یا نفس کشیدن در این فضای معرفتی فراهم آید؛ چنان‌که امروز علاقه‌مندان و مخاطبان بسیاری در صدد یادگیری زبان فارسی و دریافت معارف ناب اسلامی و گوهرهای فرهنگی‌ای هستند، که در بستر این زبان عرضه می‌شود.

فرایند جهانی شدن^۱ و ابزارها و فناوری‌های مربوط به آن و فضای مجازی^۲ نیز می‌تواند در صورت استفاده مناسب، هوشمندانه و به موقع، هم‌چون بازویی نیرومند به یاری این امر بشتابد؛ در این صورت می‌توان خوشبین بود که زبان فارسی و فرهنگ و معارف اسلامی- ایرانی به درستی به جهانیان شناسانده شود، و در اختیار علاقه‌مندان آن از هر گوشه جهان قرار گیرد.

-
1. Globalization
  2. Cyberspace

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۵۵

در نقطه مقابل، روی منفی از آن جهت است که اگر این فرصت ارزشمند تاریخی مغتنم شمرده نشده و ارج نهاده نشود و گامی شایسته در جهت استفاده آن برداشته نشود، این موقعیت گرانقدر در زیر چرخ‌های فرایند جهانی شدن، هياهو سیطره‌طلبی اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و زبانی قدرت‌های سلطه‌جو، و آشوب‌های فکری و عقیدتی که هر روز بخشی از دنیا را درگیر خود می‌کند، ممکن است به کلی از بین برود، و هیچ‌گاه چنین امکان دوباره‌ای به دست نیاید.

در این میان جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمیه و زیرمجموعه‌های آن - به طور اخص دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ - نهادی است که در عرصه آموزش و گسترش زبان فارسی و معارف دینی گام برداشته است، و تا همین امروز به گفته صاحب‌نظران مهم‌ترین مرکز آموزش و گسترش زبان و فرهنگ فارسی به غیر فارسی‌زبانان در جهان است.

آنچه در این میان اهمیت دارد این است، که این دانشگاه به درک درست و تبیینی مناسب از این مسئولیت و موقعیت خطیر برسد تا بتواند در این عرصه نقش خود را به خوبی ایفا نماید.

به همین منظور، مقاله حاضر پس از نگاهی اجمالی به برخی از پژوهش‌های انجام شده و نظرات مختلفی که پیرامون زبان، فرهنگ و ارتباط آن‌ها با یکدیگر وجود دارد، گروه زبان فارسی دانشگاه را به طور خلاصه معرفی می‌نماید؛ سپس نظرات استادان گروه زبان فارسی را که از طریق مصاحبه شفاهی گردآوری شده، ارائه می‌کند؛ در انتها نیز به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌پردازد.

مبانی نظری پژوهش

از جمله پژوهش‌های انجام شده در زمینه زبان و فرهنگ، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- محمدخانی (۱۳۷۷) نقش آموزش زبان فارسی در تبیین فرهنگ ایران اسلامی را بررسی کرده است؛ این پژوهش، فرهنگ را پیامی می‌داند که به کمک زبان انتقال پیدا می‌کند، و در این راه به عوامل زبان‌شناختی فرستنده، گیرنده، وسیله انتقال پیام و هدف اشاره می‌کند، و هر یک را شرح می‌دهد. از این نگاه، زبان واسطه و ابزاری جهت انتقال فرهنگ است، که هر چند در همین حد نیز قابل حذف نیست؛ اما به نظر می‌رسد در این پژوهش به آمیختگی زبان و فرهنگ، چنان‌که از هم تفکیک‌ناپذیر هستند توجه نشده است.
- حقانی (۱۳۸۴) با اشاره به مهارت پنجم و توجه به بعد فرهنگی آن، مهارت‌های کلاسیک زبان‌آموزی را به تنهایی ناکارآمد می‌داند، و مهارت پنجم را در جهت توجه کردن به یک بعد بسیار مهم در آموزش زبان می‌افزاید.
- حقانی و نژادمعصوم (۱۳۸۵) توانایی بین‌فرهنگی را پس از مهارت‌های چهارگانه زبان‌آموزی به عنوان مهارت پنجم معرفی می‌کنند، و اینترنت را ابزار مناسبی در خدمت ایجاد و تعمیق این مهارت می‌دانند.
- شاه‌نقی (۱۳۸۷) به هویت ملی به عنوان عاملی که از طریق زبان انتقال می‌یابد، اشاره نموده و ابعادی برای آن قائل می‌شود، که دین و فرهنگ را نیز شامل می‌گردد.

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۵۷

- داوری اردکانی و همکاران (۱۳۹۱) معتقد است، که زبان در عصر جهانی شدن نقش مهمی - به عنوان ابزار انتقال فرهنگی - میان جوامع ایفا می‌کند؛ این موضوع در این پژوهش، یکی از نشانه‌های اهمیت توجه به گسترش فرهنگ و هویت ایرانی - خصوصاً از طریق زبان فارسی - دانسته شده، و به موضوع انتقال فرهنگ و هویت ایرانی از طریق آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان پرداخته می‌شود؛ دامنه پژوهش محدود به سه کتاب آموزش زبان فارسی شده است.
- صراف (۱۳۹۳) با اشاره به تأثیرپذیری از فرهنگ حاکم بر یک زبان در حین زبان‌آموزی، کتاب‌های زبان انگلیسی را که در داخل کشور در جهت آموزش زبان به کار می‌روند، از نظر فرهنگی مورد بررسی قرار می‌دهد.
- آذرشب و همایونی (۱۳۹۴) علاوه بر اشاره به زبان به عنوان مهم‌ترین عامل انتقال فرهنگی، آن را برترین پدیده فرهنگی و تمدنی می‌دانند، که در تبیین و سازماندهی افکار و اعتقادات افراد جامعه نقش حیاتی دارد.

البته پژوهش‌های دیگری نیز در زمینه گسترش زبان و فرهنگ فارسی وجود دارد، که - به سبب اختصار - تنها به نام آن‌ها اشاره می‌شود:

- پارسا و عزیزی (۱۳۹۳)، زبان فارسی و نقش آن در تقویت مبانی هویت ایرانی؛
- رشیدآبادی و غلامحسین‌زاده (۱۳۹۳)، جستاری در رابطه آموزش زبان فارسی با فرهنگ و ادبیات؛
- صادقی تحصیلی و دریکوند (۱۳۹۳)، زبان فارسی و تحکیم هویت ایرانی - اسلامی.

در مجموع به عقیده نویسندگان پژوهش حاضر، زبان و فرهنگ چنان با یکدیگر آمیخته‌اند که تصور وجود یکی بدون دیگری چندان معقول نمی‌نماید؛ بر همین اساس، آموزش زبان فارسی فرصتی بی‌نظیر در اختیار می‌گذارد تا دیگران با فرهنگ اسلامی- ایرانی آشنا شوند؛ این موضوع آن‌جا اهمیت دوچندان می‌یابد که شمار زیادی از علاقه‌مندان به فرهنگ و معارف اسلامی و ایرانی- مشتاقانه- به یادگیری زبان فارسی روی آورده‌اند، و فرصتی تاریخی از این لحاظ به وجود آمده است که با بهره‌برداری از ظرفیت کامل دانشگاه مجازی و استفاده از فضای مجازی که مخاطبان را از دوردست‌ترین نقاط دنیا گردهم می‌آورد، می‌توان به سرمنزل مقصود رسید.

از طرف دیگر، نگاهی به بیانات مقام معظم رهبری درباره گسترش زبان فارسی در جهان- خصوصاً در «امین زبان و ادب پارسی» و «کلمه طیبه»- علاقه و دل‌بستگی عمیق ایشان به زبان فارسی و ضرورت ترویج آن در جهت تمدن‌سازی بزرگ اسلامی را نشان می‌دهد؛ چنان که پرداختن به زبان فارسی را نه یک امر تجملاتی و تشریفاتی، بلکه یکی از فرایض انقلابی و اسلامی می‌دانند، و معتقدند هویت ملی از دو رکن اساسی دین اسلام و زبان فارسی تشکیل می‌شود.^۱

به طور کلی- در عصر حیات در دهکده جهانی- اگر ملتی موفق نشود با استفاده از ابزارهای زبان و فرهنگ بومی، خود را در جهان تعریف و معرفی کند- ناگزیر- محکوم به از دست دادن عناصر هویتی خود و حل شدن در فرهنگ‌ها و تمدن‌های غالب خواهد بود؛^۲ چرا که از طریق غرق شدن در جامعه جهانی و رها کردن اصالت فرهنگی و زبانی، ممکن است بتوان به توسعه مادی دسترسی پیدا کرد؛ اما نمی‌توان حرفی برای گفتن داشت.^۳

۱- امین زبان و ادب پارسی، ۱۳۹۵، صص. ۲۹ و ۴.

۲- مقداری، ۱۳۹۰.

۳- سیف‌الدین و همکاران، ۱۳۹۴.

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی- ایرانی / ۱۵۹

بنابراین، فرصتی که پیش روست و باید قدر آن را به شایستگی دانست، ارائه فرهنگ و معارف اسلامی- که در بستر زبان فارسی تولید می‌شود- به زبان فارسی، به جهانیان و از همین طریق گسترش زبان فارسی در جهان است؛ از این طریق همگان می‌توانند با استفاده از زبان اصلی- و نه از طریق ترجمه- از این سرچشمه معارفی بهره گیرند.

صفا مقدم- از پژوهشگران برجسته حوزه زبان فارسی- از کشورهای بسیاری نام می‌برد، که تاریخ و فرهنگ آن‌ها به نحوی با زبان فارسی و فرهنگ ایرانی عجین است، و علاقه‌مندان به زبان فارسی در این کشورها بسیارند؛ تا جایی که در هر نقطه از گستره وسیعی که نام می‌برد و از چین تا مناطق عثمانی و اروپا را شامل می‌شود، اگر به یادگیری زبان فارسی علاقه‌ای وجود دارد، باید با حضور جدی آن را پشتیبانی کرد، و مهم‌تر این‌که باید هر فارسی‌آموز را سفیری در جهت ترویج زبان و فرهنگ ایرانی اسلامی دانست.

گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ

گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی از سال ۱۳۹۰ فعالیت خود را آغاز نموده، و با استفاده از نرم افزار ادوبی کانکت^۱ در فضای مجازی و با حضور ۳۰۰ مدرس، بیش از ۲۸۰۰ دانشجو از نزدیک به ۸۰ ملیت دنیا را تحت پوشش قرار داده است.

گروه زبان فارسی، با برگزاری دوره‌های آموزش زبان فارسی- ۳ دوره، ۳۷ واحد- کاردانی زبان فارسی و معارف اسلامی- ۵ دوره، ۷۲ واحد- و کارشناسی زبان و ادبیات فارسی- ۱۰ دوره، ۱۳۲ واحد- تاکنون علاقه‌مندان بسیاری را به مطالعه در این حوزه جذب کرده است.^۲

---

1. Adobe Connect

۲- شناختنامه، ۱۳۹۴، صص. ۱۱۷ و ۱۱۴.

هم‌چنین، این گروه تاکنون کارگاه‌های متعددی در حوزه‌های سطح مدیریت زبان جهت مدیریت و راه‌اندازی مراکز آموزش زبان به دو صورت حضوری و مجازی، تربیت مدرس در حوزه مهارت‌های چهارگانه زبان‌آموزی، دانش‌افزایی، تربیت پژوهشگر، روش تحقیق و مقاله‌نویسی در جهت توانمندسازی مدرسان گروه برگزار نموده است.

البته در خلال برنامه‌های آموزشی، برنامه‌های دیگری از قبیل شب شعر، جشن‌ها و مراسم مذهبی، بخش مستقیم مراسم‌های مهم فرهنگی برای دانشجویان و استادان، دعوت از نخبگان دانشجویی برای اردوهای حضوری، تحلیل و رصد برنامه‌های آموزشی و فرهنگی دانشگاه و پشتیبانی و شرکت در همایش‌های ملی و بین‌المللی آموزش زبان فارسی بخش مهمی از دیگر فعالیت‌های علمی و فرهنگی این گروه است.

امور دیگری نیز از جمله تألیف محتوای درسی مورد نیاز جامعه علمی بر اساس رویکردهای به‌روز، حمایت علمی از پایان‌نامه‌های حوزه زبان‌شناسی و آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان - آزفا- و راه‌اندازی نشریه داخلی بخش دیگری از فعالیت‌های این گروه را تشکیل می‌دهد.^۱

بیان این نکته نیز لازم است، که در تولید کتاب‌های زبان‌آموزی گروه، از رویکرد به‌روز تکلیف‌محور^۲ استفاده شده است، که مورد استقبال بسیاری قرار گرفته است؛ به نحوی که درخواست‌هایی از طرف دانشگاه‌ها و مراکز آموزش زبان برای تهیه این کتاب به دست گروه زبان فارسی رسیده است.

۱- شناختنامه، ۱۳۹۴، صص. ۱۱۴ و ۱۱۵.

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۶۱

مصاحبه‌ها و نظرات استادان گروه زبان فارسی

در این پژوهش با تعدادی از استادان گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی با میانگین سنی ۲۸-۴۰ سال که همگی دارای تحصیلات دانشگاهی و همزمان تحصیلات حوزوی در مقطع خارج فقه بودند، مصاحبه صورت گرفت؛ این افراد حداقل ۵ سال سابقه تدریس زبان فارسی به صورت حضوری و مجازی دارند و غیر از آن، سابقه و تجربه تدریس معارف اسلامی و علوم دینی را نیز دارا می‌باشند.

در ادامه به زبده مواردی خواهیم پرداخت، که از طریق مصاحبه با استادان گروه زبان فارسی گردآوری شده است، که -عموماً- ناظر به اهمیت پرداختن به آموزش زبان فارسی در دانشگاه است.

به طور کلی - از نگاه استادان گروه زبان فارسی - فضای مجازی بهترین و پرطرفت‌ترین بستری است، که می‌توان به راحتی از طریق آن معارف دینی و فرهنگ اسلامی را به همه جهانیان - به طور صحیح و مؤثر - ارائه داد.

بر این اساس، بهره‌گیری از فضای مجازی چنان‌که در مبانی نظری پژوهش به آن اشاره شد و مورد تأکید استادان گروه نیز بود، ظرفیت‌های زیادی را در این عرصه به وجود آورده، و از این طریق محدودیت‌های آموزش و گسترش زبان و فرهنگ را از میان برده است.

۱- دسته‌بندی مخاطبان یادگیری زبان فارسی

حداد عادل - رئیس بنیاد سعدی - در سخنرانی خود در دومین گردهمایی مؤسسات فعال در آموزش زبان فارسی در جهان، مخاطبان زبان فارسی را چنین دسته‌بندی می‌کند، و بر ضرورت تدوین یک برنامه ویژه برای هر گروه از این مخاطبان تأکید می‌کند:

- غیر ایرانیان که با اهداف و مقاصد متنوع تمایل به یادگیری فارسی دارند؛

- دانشجویان غیر ایرانی که برای تحصیل به ایران سفر می‌کنند؛
- طلابی که برای فراگیری علوم دینی به ایران سفر می‌کنند؛
- نسل دوم تا چهارم ایرانیان خارج از کشور.^۱

در این میان، علاقه‌مندان گروه سوم افرادی هستند که دانشگاه مجازی باید به فوریت برای آنان برنامه‌ای جامع تدوین کند؛ البته این به معنی تمرکز- تنها- بر این گروه نیست؛ چرا که سایر علاقه‌مندان نیز در خلال فرایند زبان‌آموزی و درحالی‌که در معرض معارف ناب اسلامی و گفتمان مترقی‌ای که از این دریچه ارائه می‌شود، قرار می‌گیرند؛ لذا جذب شده و بدان می‌گروند؛ از این نظر قابلیت دانشگاه مجازی در اجرای برنامه‌های ویژه برای تمامی مخاطبان زبان فارسی قابل توجه است.

در مجموع، مخاطبان دسته اول با توجه به فضای جذاب و بین‌المللی کتاب‌ها مورد پوشش قرار می‌گیرند؛ دسته دوم و سوم نیز می‌توانند در دانشگاه مجازی با تمامی مهارت‌های زبانی آشنا شوند، که استفاده از فضای مجازی برای آموزش ایشان صرفه اقتصادی بسیاری برای نهادهای دانشگاهی و مجموعه المصطفی ﷺ دارد؛ دسته چهارم نیز می‌توانند با استفاده از استادان ایرانی و کسانی که زبان اول آن‌ها فارسی است، آموزش داده شوند که هزینه برگزاری چنین کلاس‌هایی بسیار کمتر از برگزاری آن به صورت حضوری در کشورهای مختلف است.

گروه با اهمیت دیگری که نباید از ایشان غفلت نمود، مردان و زنان و شهروندان عادی هر جامعه هستند، که- عموماً- وقت بیشتری برای یادگیری زبان دارند؛ در این بین مادران از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند؛ چرا که با اثرپذیری فرهنگی می‌توانند نسل‌های آینده و فرزندان یک ملت را با فرهنگ و معارف اسلامی آشنا کنند.

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۶۳

البته از نگاه استادان گروه زبان فارسی، این دسته‌بندی‌ها، حداقل در فضای دانشگاه مجازی باید - صرفاً - به عنوان بهانه‌ای برای ارتباط با دانشجوی در نظر گرفته شود؛ چون هدف فردی ممکن است گردشگری باشد، و هدف فرد دیگری آشنایی با مشاهیر ایران باشد؛ اما مهم در این میان، بهانه ارتباط و هدفی است که از طریق آن دنبال می‌شود.

از طرف دیگر، گاهی شخصی به طور مستقیم معارف اسلامی را انتخاب می‌کند، و بر سر سفره معارف می‌نشیند؛ اما گاهی از بهانه‌ها استفاده می‌شود که فرد طعم یک زندگی در شرف دین را بچشد، و از این طریق راه او برای انتخاب هموار شود.

۲- آموزش زبان فارسی به صورت مجازی و مزایای آن

آموزش زبان و معارف اسلامی به طور مجازی فرصتی بی‌نظیر در اختیار دانشگاه مجازی و گروه زبان فارسی قرار داده است؛ به طوری که بیش از ۲۸۰۰ دانشجوی از نزدیک به ۸۰ ملیت بدون هیچ‌گونه محدودیت زمانی، مکانی، سنی، جنسیتی، قومیتی و مذهبی بر سر سفره زبان فارسی و معارف اسلامی نشسته‌اند؛ رقمی که به گفته کارشناسان و استادان گروه در صورت بسترسازی مناسب و توجه ویژه مسئولان، امکان افزایش تا چند ده هزار نفر را نیز به سهولت دارد.

از دیگر امتیازات آموزش مجازی در این گروه، موارد زیر است:

- امکان برگزاری کلاس‌های برخط، در تمام ساعات شبانه‌روز و تمامی فصل‌های سال به صورت بدون وقفه؛
- امکان جذب حداکثری زبان‌آموز از ملیت‌ها، مذاهب و قومیت‌های گوناگون جهان با کمترین هزینه آموزشی، فرهنگی و امنیتی؛
- تهیه، تلویز و پلایش مستمر محتوای آموزشی به طور مستقل و بدون وابستگی به نهادهای دیگر، به دلیل امکان جذب استاد و پژوهشگر از سرتاسر دنیا بدون نیاز به حضور فیزیکی؛

- توانایی برگزاری کارگاه آموزشی برخط برای تمامی استادان فعال در حوزه آموزش زبان فارسی در سرتاسر دنیا؛
  - ایجاد پیوند میان پژوهشگران و زبان‌آموزان به صورت مستقیم و بدون واسطه به منظور اجرای بخش میدانی طرح‌های پژوهشی، بدون نیاز به حضور فیزیکی پژوهشگر در جامعه زبان‌آموزان مقصد؛
  - امکان هدایت و پشتیبانی پایان‌نامه‌های حوزه آموزش زبان فارسی و زبان‌شناسی بدون نیاز به حضور دانشجو در شهر یا دانشگاه دیگر.^۱
- از نگاه استادان گروه، امکاناتی در این بخش وجود دارد که در فضای حضوری در دسترس نیستند؛ از ویژگی‌های مهم گروه زبان فارسی و فعالیت آن در فضای مجازی، طیف وسیع مخاطبان بدون هیچ محدودیتی از نظر سن، جنس، زبان، ملیت، زمان، مکان، افکار و عقاید، دین و مذهب است؛ لذا به خدمت گرفتن فضای مجازی این امکان را به وجود آورده است که حتی از کشورهایی که به شکل حضوری دسترسی به آن‌ها وجود ندارد، مخاطبانی جذب دانشگاه شوند.
- از طرفی، دانش‌پژوهی که به شکل حضوری در ایران حاضر می‌شود- یکبار- در معرض زندگی، تعاملات و فرهنگ ایرانی قرار می‌گیرد، و ممکن است پذیرشی مطلوب یا احساسی نامطلوب در او به وجود آید؛ اما دانش‌پژوه مخاطب دانشگاه مجازی به آرامی در جریان این فرایند قرار می‌گیرد، و در آینده در صورت سفر به ایران با فضایی مواجه خواهد شد که از قبل با آن آشنایی مناسبی پیدا کرده، و- چه بسا- با علاقه و آگاهی بیشتری به ایران سفر کند.
- البته ارتباط حضوری کمک زیادی به یادگیری می‌کند؛ چون در فضای مجازی ارتباط از این نوع تا حد زیادی محدود می‌شود، که این موضوع ممکن است بر فرایند آموزش تأثیری منفی داشته باشد؛ اما با استفاده از

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۶۵
رویکردها و روش‌های مناسب قابل جبران است، و حتی قابلیت تبدیل شدن
به مزیت را دارد؛ این موضوع قابلیت بررسی در پژوهشی مستقل را دارد.

۳- ضرورت توجه به آموزش زبان فارسی در دانشگاه مجازی

ضرورت توجه ویژه دانشگاه مجازی به آموزش و گسترش زبان فارسی،
موضوعی بدیهی است؛ چه این که از نظر استادان گروه زبان فارسی، پاسخ
این مسئله به اصل تشکیل جامعه المصطفیٰ ﷺ برمی‌گردد که نهادی حوزوی
است، و از مهم‌ترین اهداف آن تبلیغ، معرفی و تبیین معارف اسلام و انقلاب
در عرصه بین‌الملل است؛ اما در دنیایی پر از موج‌های سهمگین اسلام‌هراسی
و با وجود تبلیغات گسترده در رسانه‌های غرب، به نظر می‌رسد همین
برچسب‌ها و تبلیغات اجازة فعالیت زیادی را نمی‌دهد.

بنابراین، یکی از بهترین راه‌ها برای ورود به عرصه تبلیغ معارف و
فرهنگ اسلامی استفاده از ابزاری است، که مقاومتی را در مخاطبانی که در
معرض این تبلیغات هستند، بر نمی‌انگیزد.

به طور کلی، آموزش زبان مقوله‌ای فرهنگی و یکی از بهترین راهکارها
برای رسیدن به این هدف است؛ لذا لازم است دانشگاه مجازی نیز با
برنامه‌ای مدون و اهداف مشخص بلندمدت در این عرصه وارد شود.

۴- لزوم انتقال فرهنگ و معارف اسلامی به زبان فارسی

گروهی بر این عقیده‌اند که انتقال معارف و فرهنگ اسلامی می‌تواند به زبان‌های
مقصد- زبان‌های مختلف دنیا، که گویشوران آن‌ها به هر نحو علاقه‌مند به
یادگیری معارف اسلامی هستند- صورت پذیرد، که در موارد بسیاری این اتفاق
افتاده است؛ به طور مثال، معارف قرآن کریم به زبان اسپانیایی ارائه شده است.

از نگاه استادان گروه در اینجا باید به این مسئله توجه داشت، که فرد با فضای حوزه و مطالعات اسلامی آشنا شده است؛ اما آیا فرهنگ و ریشه‌های آن فضای انقلابی که به شدت با زبان فارسی آمیخته است نیز در او شکل گرفته است؟

در آنجا تعریف‌ها به زبان خود دانشجو انتقال پیدا می‌کند، و او این فرهنگ مسلمانی خاص را از نزدیک لمس نکرده است؛ لذا ممکن است تحت تأثیر رسانه‌ها تصویر دیگری را که هم‌اکنون در برخی از کشورهای همسایه وجود دارد، بپذیرد؛ و چنان تعریف نادرستی برای او قابل قبول باشد؛ چون این فرهنگ را نمی‌شناسد و آن را ندیده و از نزدیک لمس نکرده است؛ بر این اساس، زبان فارسی فضا را برای لمس این حقایق فراهم می‌کند؛ حقایقی که ممکن است در سایه تبلیغات رسانه‌ها و واقعیت‌های جهان امروز به چشم نیاید.

یکی از عرصه‌هایی که دانشگاه مجازی توانسته به خوبی در آن وارد شود، این است که چهره‌ای حقیقی و درست از اسلام و فرهنگ اسلامی ایرانی نشان دهد؛ این یکی از اتفاقات مهمی است که دانشگاه مجازی و گروه زبان فارسی موفق به انجام آن شده است.

از سویی، آموزش معارف به غیر از زبان فارسی به مقدماتی نیاز دارد؛ از جمله انتخاب طلبه‌های فاضل و توانمند و آموزش زبان‌های زنده دنیا به طلبه‌ها و سپس اعزام آن‌ها به کشورهای مختلف و انجام سایر مراحل.

این کارها هزینه‌ها و امکانات زیادی را می‌طلبد؛ اما راه آسان‌تر استفاده از ابزاری است که هزینه زیادی ندارد؛ ولی مؤثرتر با پایداری بیشتری است؛ و آن این‌که می‌توان با آموزش زبان فارسی، مخاطبان را به سرچشمه‌های جوشان فرهنگ و معارف اسلامی بر بستر زبان فارسی وصل کرد تا آن‌ها خود بدون هیچ محدودیتی از مطالب، نوشته‌ها، کتاب‌ها، تارنماها و سخنرانی‌ها به زبان فارسی استفاده کنند.

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۶۷

معرفی تمدن نوین اسلامی در جمهوری اسلامی ایران

امید به تشکیل دوباره تمدن نوین اسلامی، با پیروزی انقلاب اسلامی ایران جان دوباره‌ای یافت، و روز به روز بالید و در میان ملت‌ها گسترش یافت؛ امروزه این خاستگاه تمدنی جهان‌بینی و ایدئولوژی‌ای را عرضه می‌کند که پاسخگوی نیازهای اساسی بشر حیران و سرگشته امروز است، که برای پیشبرد و رونق یافتن آن باید به ترویج و گسترش زبان فارسی بها داد؛ چرا که ترجمه نمی‌تواند در نقش بستری باثبات، قابل اتکا و همسوگرا ظاهر شود؛ در حالی که همه این انتظارات و بسیار بیش از آن را زبان و فرهنگ غنی فارسی برآورده می‌سازد.

امام خمینی علیه السلام با ایجاد انقلاب اسلامی و حرکت از حوزه نجف به قم و به نوعی ایجاد یک مکتب، بازتولیدی از معارف اسلامی ایجاد کردند که امروزه در بستر زبان فارسی مورد بحث و جرح و تعدیل قرار می‌گیرد؛ بازتولید و بازتعریفی که در مفاهیم و معارف اسلامی صورت گرفته است، در تعامل خاصی با زبان فارسی است که از یکدیگر قابل تفکیک نیستند. نگاه‌های عمده امروز از این جا به جهان اسلام تزریق می‌شود؛ نگاه‌هایی که بشر را با سبک نوینی از زندگی اجتماعی و فردی مواجه می‌کند، که سعادت مادی و معنوی انسان را به دنبال دارد؛ با این رویکرد، درباره چرایی آموزش و گسترش زبان فارسی سؤالی پیش نخواهد آمد.

بر این اساس، لایه‌های فرهنگی و عقایدی که به دلیل عجین‌شدگی با معارف اسلامی در زبان فارسی به وجود آمده است، و بازتولید این معارف که در طی سال‌ها - و به طور مشخص - در دوران پس از انقلاب اسلامی ایران تحت این مکتب شکل گرفته است، لزوم ارائه این معارف در بستر زبان فارسی، و پیش از آن آموزش و گسترش زبان فارسی در جهان را تبدیل به نیازی ضروری و پراهمیت می‌کند، که باید اهمیتی چندین برابر صرف آن شود.

یکی از دانشجویان گروه زبان فارسی که علاقه بسیاری به زبان فارسی و معارف اسلامی و قرآنی نیز دارد، در سخنرانی خود هنگام حضور در ایران در دانشگاه مجازی چنین بیان می‌کند:

اگر زبان عربی، زبان تنزیل قرآن است؛ زبان فارسی زبان تأویل قرآن است.

به طور کلی، اسلام و زبان و ادب فارسی خدمات متقابل بسیاری در قبال یکدیگر داشته‌اند؛ به نحوی که پس از مسلمان شدن فارسی‌زبانان، معانی و مفاهیم عرفانی، اخلاقی و انسانی عمیق و نابی در ادبیات فارسی ایجاد شد؛ در همین بستر حافظ‌ها، مولوی‌ها و سعدی‌ها به وجود آمدند، که خدمت ماندگاری به اسلام نموده، و مفاهیم و معانی آن را در قالبی هنرمندانه و اثرگذار به ثبت رساندند.

نگاه ویژه عالمان دینی به ادبیات فارسی نیز حاکی از رابطه ناگسستنی این زبان با معارف اسلامی است؛ به طوری که سالیان دراز در حوزه‌های علمیه، کتاب‌های بوستان و گلستان توسط علمای بزرگ دینی تدریس شده است.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز زبان و ادبیات فارسی به یاری انقلاب مستضعفان شتافت، و معانی و مفاهیمی چون استکبارستیزی، ادبیات مقاومت و پایداری و ادبیات حماسه را در خود گنجانید، و موجب شکوفایی خود و ماندگاری این مفاهیم شد؛ لذا تفکیک زبان و ادبیات فارسی از معانی و مفاهیم اسلامی و انقلابی ناممکن است، و رابطه‌ای مستقیم میان این دو برقرار است؛ به طوری که رشد، ارتقا و ترویج هر کدام نشر و انتقال دیگری است.

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۶۹

نتیجه گیری

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ و به طور کلی جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمیه نهادی فرهنگی است، که با هدف انتقال و گسترش معارف و فرهنگ اسلامی در جهان شکل گرفته است؛ لذا باید دید هدف از آموزش زبان فارسی در این نهاد، چیست؟ به نظر می‌رسد در کنار آموزش زبان، آشنا ساختن دانشجویان با معارف و فرهنگ اسلامی پاسخ این پرسش باشد؛ لذا المصطفیٰ ﷺ در خط مقدم این جبهه قرار دارد، که این می‌تواند برنامه‌ریزی آموزش زبان در این نهاد با توجه و اهتمام ویژه‌ای دنبال شود.

با در نظر گرفتن این موضوع، باید دانست که برنامه‌های دانشگاه مجازی برای آموزش زبان فارسی نیز با برنامه‌هایی که - صرفاً - با هدف آموزش یک زبان طراحی می‌شوند، باید متفاوت باشد.

در این جا لازم است نگاهی به فرایند و نیز به خروجی کار وجود داشته باشد، که مخاطب را به اهداف انتقال فرهنگ و معارف دینی نزدیک گرداند؛ این موضوع نیز به تنهایی قابلیت و اهمیت بررسی بیشتر در قالب پژوهش‌های مستقل را دارد؛ پژوهش‌هایی که به طور علمی نشان دهند دانشگاه مجازی در این راه چه میزان موفقیت کسب کرده است.

مثال جالبی که یکی از استادان در این زمینه مطرح می‌کند، واژه خواستگاری و لایه‌های فرهنگی و دینی موجود در آن است، که می‌توان در خلال برنامه زبان‌آموزی بر روی تمام جوانب مختلف آن - با حوصله زیاد و البته بدون سر رفتن حوصله طیف وسیع مخاطبان - تمرکز کرد، و آن‌ها را شرح داد؛ زمانی ممکن است استاد معارف این موضوع را با کم و کیف فقهی در کلاس مطرح کند و به طور مثال احکام اسلام در ازدواج را بیان نماید،

که مخاطبان خاصی که آگاهانه وارد این فرایند شده‌اند، از آن بهره کافی را خواهند برد؛ اما می‌توان همین واژه را در سطح عام آموزش زبان فارسی، همراه با لایه‌های ظریف فرهنگی و دینی آن برای سطح بسیار وسیع‌تری از مخاطبان ارائه کرد؛ این‌جا یک واژه به میان می‌آید، واژه‌ای که انبوهی از معانی و مفاهیم را در خود دارد و با سهولتی که فرایند زبان‌آموزی در اختیار قرار می‌دهد، به سادگی قابل انتقال است، و در این مثال، می‌تواند هویت و ارزش حقیقی زن را در اسلام نمایان کند.

به عقیده نویسندگان این پژوهش، زبان را می‌توان به عنوان رسانه‌ای قوی در نظر گرفت، که نقش انکارناپذیر آن را در انتقال فرهنگ، حداقل در چند دهه و چند سال اخیر- عیناً- شاهد بوده‌ایم؛ انتقال فرهنگی از طریق زبان، انتقالی غیر مستقیم و تا حد زیادی ناخودآگاه است.

بر همین اساس، آموزش و گسترش زبان فارسی در دنیا را می‌توان به مثابه کاشت نهالی در نظر گرفت، که با پرورش و مراقبت مناسب، شاخه‌های تمدن نوین اسلامی را به شکلی ثابت، پایدار و خلل‌ناپذیر در سراسر جهان خواهد پراکند.

مفاهیم و معانی عمیق فردی و اجتماعی تمدن اسلامی مانند ایمان، تقریب مذاهب، استقلال کشورها، استکبارستیزی، مبارزه با ظالمان، یاری مظلومان، برادری و برابری انسان‌ها را می‌توان جهانیان بدون هیچ حساسیت و محدودیتی در بستر زبان فارسی به گوش جهانیان رساند.

اکنون شرایط به گونه‌ای است، که فضای مجازی بستری استراتژیک و قابل اتکا برای گسترش زبان و فرهنگ فارسی و اسلامی فراهم آورده است، که از طریق آن جهانیان را مخاطب قرار داد، و صدور انقلاب را به معنای واقعی کلمه عملی نمود.

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۷۱

در چنین وضعیتی، بدون هزینه‌های زیاد و فقط با اتصال به اینترنت دانشجویان وارد کلاس‌های زبان فارسی می‌شوند، و در خلال فرایند زبان‌آموزی و پس از آن به منابع نامحدودی که به زبان فارسی وجود دارد، دسترسی خواهند یافت.

از سویی، نیاز است نگاه ویژه‌ای به دانشجویان نیز وجود داشته باشد؛ چرا که هر یک از این دانشجویان در صورت هدایت صحیح می‌توانند نماینده و مبلغ فرهنگ والای اسلامی در کشور خود باشند؛ همان‌گونه که در عمل نیز مهم‌ترین مبلغان و معرفی‌کنندگان گروه زبان فارسی به مخاطبان جدید و عامل اصلی جذب مخاطبان، خود دانشجویان فعال و با انگیزه گروه هستند.

یکی از دانشجویان گروه بیان می‌کند، که در سمیناری که درباره فرهنگ و ادبیات اسلامی - ایرانی در کشورش برگزار شده، دعوت شده و سخنرانی کرده و شعر خوانده است، که این فعالیت‌ها یک سرمایه همیشگی و عامل انتقال فرهنگ است.

به طور کلی، نگاه باید این باشد که این دانشجویان در حال تربیت شدن در مکتب اسلام هستند، و با در دست داشتن ابزارهای لازم، معارف و مبلغان این فرهنگ خواهند بود.

اکنون در گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی بیش از ۲۸۰۰ دانشجو مشغول تحصیل هستند، که جای امیدواری است با تبیین درست این ضرورت و گام برداشتن به سوی آن، بتوان به چشم‌اندازی ده‌ها و صدها هزار نفری و حتی میلیونی دست یافت؛ هر چند هدف آرمانی باید این باشد که هر کس در هر گوشه دنیا به محض اراده و ایجاد درخواست، بتواند در معرض فرهنگ معارف والای اسلامی قرار گرفته و حق انتخاب آن را داشته باشد.

موضوع مهم دیگر، استادان و محتوای درسی‌ای است که در اختیار آن‌ها قرار دارد؛ گزینش استادان در این دانشگاه با دقت ویژه‌ای انجام می‌شود که محصول آن استادانی دغدغه‌مند و آگاه هستند، که شرایط این کار خطیر را- به درستی- درک کرده‌اند، و نتایج آن در مصاحبه‌ها که عمده نکات آن در این جا طرح شد، قابل توجه بود.

در باب مواد درسی نیز از آن‌جایی که دانشگاه مجازی و گروه زبان فارسی با تلاشی قابل تحسین محتوای درسی خود را- خود- تولید می‌کند، دقت نظر لازم با حساسیت ویژه‌ای اعمال می‌شود؛ این در حالی است که با استفاده از نظرات متخصصان تولید محتوا در زمینه‌های مختلف از جمله معارف اسلامی، آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان- آزفا- و ادبیات فارسی و رجوع به نظریه‌ها و رویکردهای به‌روز در زمینه تولید محتوای آموزشی و آموزش زبان دوم و خارجی، کتاب‌های تولید شده در گروه از این حیث نیز از کیفیت و اعتبار بالایی برخوردار هستند، و مورد تحسین و تشویق استادان فن قرار گرفته‌اند.

در پایان و به عنوان مهم‌ترین بخش باید گفت، گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی- با وجود مشکلات و محدودیت‌های بسیار- در عرض چند سال توانسته است بیش از ۲۸۰۰ مخاطب از ۸۰ کشور دنیا را جذب کند، و با کتاب‌هایی که با روش‌های علمی روز دنیا تولید کرده، آن‌ها را آموزش دهد، و تنها با ۱۱ نفر عضو گروه بیش از نیمی از ظرفیت دانشجویان دانشگاه را به خود اختصاص دهد.

بنابراین، این گروه- به عنوان مجری این امر- بیش از هر چیز نیاز به نگاه حمایت‌گرانه و پشتیبانی و همراهی مسئولان محترم دانشگاه مجازی و مجموعه المصطفی ﷺ دارد؛ در صورتی که همراهی و یاری مسئولان نباشد،

دانشگاه مجازی المصطفیٰ ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۷۳
گروه در انجام وظایف خود و حرکت به سوی هدف والای گسترش فرهنگ و معارف فارسی به توفیق چندانی دست نخواهد یافت.

از سوی دیگر، جای دریغ است اگر نگاه به آموزش زبان فارسی - صرفاً - در آمدزایانه، کوتاه‌مدت و آموزش صرف زبان - از حیث آموزش واژه، قاعده و دستور خالی از فرهنگ - باشد؛ بلکه باید باطن قضیه و آنچه را در عمل اتفاق می‌افتد، دید و فهمید.

به نظر می‌رسد در حال حاضر بتوان در آموزش معارف و فرهنگ به طور - کاملاً - مستقیم وارد نشد؛ امروزه تصویری غلط و رسانه‌ای از اسلام در اروپا هست، و خانواده‌ها و جامعه را دچار ترس می‌کند؛ حتی اگر نتوان کاری در تبلیغ دین انجام داد، نفس حضور دانشجویان در کلاس درس و صحبت‌های معلم معتقدی که دانشجو را در فضای حقیقی فرهنگ ناب اسلامی قرار می‌دهد؛ نه حتی درس و صحبت‌های مستقیم درباره معارف اسلامی - بلکه سلام و احوالپرسی کردن - اهداف اسلام‌هراسانه رسانه‌ها را باطل می‌کند، و این کمترین چیزی است که می‌توان به آن دست یافت و ارتباطی مثبت را برقرار کرد.

از این طریق می‌توان نشان داد که آن تصویر، تصویری دروغین و نادرست است؛ در این صورت افراد با پی بردن به حقیقت، می‌توانند در آرامش، باقی مطالب را نیز بشنوند؛ حتی نیازی به شنیدن هم نیست، ابزار زبان فارسی در دست دانشجو است، و او خود اجازه و فرصت کاوش را خواهد داشت؛ او می‌تواند در دریای معارف و فرهنگ اسلامی غوطه‌ور شود، می‌توان او را رها کرد تا خود برود بخواند و یاد بگیرد و سیراب شود؛ سپس می‌توان دید حتی نیازی به تبلیغ کردن هم نیست، و او خود به جستجوی این معارف بر خواهد آمد.

پایان بخش این مقاله، بخشی از سخنرانی یکی از دانشجویان گروه زبان فارسی در همایش نخبگان دانشجویی دانشگاه مجازی است:

جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية خیلی کار خوبی انجام می‌دهد؛ زنانی مثل من که خانه‌دار هستند و در کشورشان نمی‌توانند زندگیشان را به شکل اسلامی اداره کنند، این فرصت بزرگ را به ما داده است، و ما در خانه با اینترنت، خیلی خوب درس‌های شما را می‌گیریم.

منابع و مأخذ

- ۱- امین زبان و ادب پارسی، (۱۳۹۵)، به کوشش محمد حسن مقیسه، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- ۲- آذرشب، محمد علی، همایونی، سعیدالله، واکاوی فرهنگ و نقش آن در سیاستگذاری‌های برنامه‌ریزی‌های آموزش زبان (مطالعه موردی: آموزش زبان عربی در ایران)، علم زبان، سال سوم، ۵ (۱۳۹۴): ۸۹-۱۱۵.
- ۳- پارسا، سید احمد، عزیزی، نعمت‌الله، زبان فارسی و نقش آن در تقویت مبانی هویت ایرانی، مجموعه مقالات نخستین همایش آموزش زبان فارسی، (۱۳۹۳): ۸۷-۷۹.
- ۴- حقانی، نادر، مهارت پنجم، پژوهش‌های زبان خارجی، ۲۵ (۱۳۸۴): ۱۱۸-۱۰۷.
- ۵- حقانی، نادر، نژادمعصوم، مجید، آموزش زبان و مقوله فرهنگ در بستر کلاسیک و دیجیتال، رشد آموزش زبان، ۸۰ (۱۳۸۵): ۹-۴.
- ۶- داوری اردکانی، نگار، محمودی، طاهره، نواب، سمیه، آموزش زبان فارسی؛ فرصتی معتتم برای گسترش فرهنگ ایرانی، مطالعات ملی، دوره ۱۴، ۱ (۱۳۹۱): ۱۶۰-۱۴۳.
- ۷- رشیدآبادی، زکیه، غلامحسین‌زاده، غلامحسین، جستاری در رابطه آموزش زبان فارسی با فرهنگ و ادبیات، مجموعه مقالات نخستین همایش آموزش زبان فارسی، (۱۳۹۳): ۲۲۳-۲۱۹.

- دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ متولی آموزش زبان فارسی با رویکرد گسترش فرهنگ اسلامی - ایرانی / ۱۷۵
- ۸- سیف‌الدین، امیرعلی، رهبر، امیرحسین، نصر اصفهانی، علیرضا، صفرزاده، محمد میثم، بررسی چگونگی افزایش ظرفیت زبان فارسی برای تبدیل شدن به زبان علمی جهانی، مجلس و راهبرد، سال ۲۲، ۸۱ (۱۳۹۴): ۳۵-۵.
- ۹- شاه‌نقی، نجمه، (۱۳۸۷)، تعیین مؤلفه‌های هویت ملی و بررسی آن‌ها در کتاب‌های زبان فارسی مقاطع سه‌گانه آموزش و پرورش، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور - واحد تهران.
- ۱۰- شناختنامه مؤسسه‌های فعال در آموزش زبان فارسی در جهان، (۱۳۹۴)، تهران: انتشارات بنیاد سعدی.
- ۱۱- صادقی تحصیلی، طاهره، دریکوند، عصمت، زبان فارسی و تحکیم هویت ایرانی - اسلامی، مجموعه مقالات نخستین همایش آموزش زبان فارسی، (۱۳۹۳): ۳۲۹-۳۳۷.
- ۱۲- صراف، کارمین، توجه به فرهنگ در تدوین متون آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان، مجموعه مقالات نخستین همایش آموزش زبان فارسی، (۱۳۹۳): ۳۶۸-۳۵۷.
- ۱۳- صفارمقدم، احمد، (۱۳۹۳)، باید آموزش زبان فارسی و ترویج فرهنگ ایرانی - اسلامی را جهاد فرهنگی بدانیم، مصاحبه با نشریه الکترونیکی شورای عالی انقلاب فرهنگی، <http://www.sccr.ir/Pages/?current=news&gid=32&Sel=857031>
- ۱۴- محمدخانی، حمید، بررسی نقش آموزشی زبان فارسی در تبیین فرهنگ ایران اسلامی، رشد آموزش زبان و ادب فارسی، ۴۷ (۱۳۷۷): ۴۶-۴۲.
- ۱۵- مقدری، علی، (۱۳۹۰)، طراحی گرایش علم و فناوری در رشته زبان و ادبیات فارسی، تهران: دانشگاه صنعتی شریف، نشر الکترونیک: <http://oldweb.sharif.ir/4all/archive/fa-showarch.jsp?arch=news&date=139001/29&time=1634>